

چکیده

هدف این تحقیق بررسی تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر میزان گذران اوقات فراغت و میزان مصرف کالاهای فرهنگی در بین سرپرست خانوارهای مرودشت می باشد. در این پژوهش ابتدا مطالعات انجام گرفته و سپس نظریات مرتبط با موضوع بررسی گردید و از میان نظریات، نظریه بوردیو برای تبیین میزان گذران اوقات فراغت و میزان مصرف کالاهای فرهنگی استفاده شد. برای انجام کار میدانی از مجموع ۶۷۴۱۲ خانوار ساکن در مرودشت، تعداد ۲۸۲ خانوار با استفاده از روش تعیین حجم نمونه کوکران و با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای انتخاب شد و اطلاعات لازم با استفاده از پرسشنامه که حاوی سوالات باز و بسته بود جمع آوری گردید.

در تجزیه و تحلیل اطلاعات سعی شد از سه شیوه تجزیه و تحلیل یک متغیره و دو متغیره و چند متغیره استفاده شود با به کار بردن این آمارها نتایج زیر بدست آمد: رابطه بین متغیرهای تحصیلات، درآمد، شغل و ذائقه بامیزان مصرف کالاهای فرهنگی و میزان گذران اوقات فراغت حداقل در سطح ۹۵٪ تأیید شد و تفاوت میانگین بین مسکن و میزان گذران اوقات فراغت نیز حداقل در سطح ۹۵٪ تأیید و تفاوت میانگین بین متغیرهای مسکن و مذهب با میزان گذران اوقات فراغت و میزان مصرف کالاهای فرهنگی رد شد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فهرست جداول
	فصل اول
۱.....	مقدمه.....
۲.....	۱-۱- اهمیت موضوع.....
۳.....	۲-۱- اهداف تحقیق.....
۳.....	۳-۱- تاریخچه موضوع.....
۸.....	۴-۱- تعاریف فراغت.....
۱۱.....	۵-۱- تعاریف کالاهای فرهنگی.....
۱۲.....	۶-۱- روند فراغت در جامعه ایران.....
۱۶.....	۷-۱- ویژگیهای فراغت.....
۱۷.....	۸-۱- کارکردهای فراغت.....
۱۸.....	۹-۱- مقایسه فراغت با دیگر مفاهیم.....
۱۸.....	۱-۹-۱- فراغت و وقت آزاد.....
۱۹.....	۲-۹-۱- فراغت و وقت اضافی.....
۱۹.....	۳-۹-۱- فراغت و بازی.....
۱۹.....	۴-۹-۱- فراغت و کار.....
۲۰.....	۵-۹-۱- فراغت و بیکاری.....
	فصل دوم
۲۱.....	مروری بر تحقیقات پیشین.....
۲۱.....	۱-۲- تحقیقات انجام گرفته خارجی.....

۲۶..... ۲-۲- تحقیقات انجام گرفته داخلی

فصل سوم

۳۷..... چارچوب نظری

۳۷..... ۱-۳- مرور مختصری بر نظریه ها

۳۸..... ۱-۱-۳- نظریه های زیست شناختی

۳۸..... ۱-۱-۱-۳- نظریه انرژی آزاد

۳۹..... ۲-۱-۱-۳- نظریه توارث

۳۹..... ۲-۱-۳- نظریه های روانشناختی

۴۰..... ۱-۲-۱-۳- نظریه غریزه بازی

۴۰..... ۲-۲-۱-۳- نظریه آسودگی و باز آفرینی

۴۱..... ۳-۱-۳- نظریه های جامعه شناختی

۴۱..... ۱-۳-۱-۳- جورج زیمل

۴۱..... ۲-۳-۱-۳- تورشتاین وبلن

۴۲..... ۳-۳-۱-۳- هربرت مارکوزه

۴۳..... ۴-۳-۱-۳- آنتونی گیدنز

۴۴..... ۵-۳-۱-۳- اریک اولین رایت

۴۵..... ۶-۳-۱-۳- پیر بوردیو

۴۹..... ۲-۳- چارچوب مورد نظر تحقیق

۵۱..... ۳-۳- مدل تحقیق

۵۲..... ۴-۳- فرضیات تحقیق

فصل چهارم

۵۴..... روش شناسی تحقیق

۵۴..... ۱-۴- روش تحقیق

۵۴..... ۱-۱-۴- روش

۵۴..... ۲-۱-۴- تکنیک های جمع آوری اطلاعات

۵۵..... ۳-۱-۴- ابزار جمع آوری اطلاعات

۵۵..... ۴-۱-۴- جامعه آماری

- ۵۶..... ۴-۱-۵- تکنیک های آماری تحقیق
- ۵۷..... ۴-۲- تعریف متغیر ها
- ۵۷..... ۴-۲-۱- متغیرهای مستقل
- ۵۸..... ۴-۲-۲- متغیرهای وابسته

فصل پنجم

- ۵۹..... تجزیه و تحلیل آماری
- ۶۱..... ۵-۱- توصیف داده ها
- ۶۲..... ۵-۱-۱- انواع کالاهای فرهنگی
- ۶۲..... ۵-۱-۲- انواع فعالیتهای اجتماعی
- ۶۳..... ۵-۱-۳- انواع فعالیتهای مذهبی
- ۶۴..... ۵-۱-۴- انواع فعالیتهای ورزشی
- ۶۴..... ۵-۱-۵- درآمد
- ۶۴..... ۵-۱-۲-۱- درآمد و میزان مصرف کالاهای فرهنگی
- ۶۵..... ۵-۱-۲-۲- درآمد و میزان گذران اوقات فراغت
- ۶۵..... ۵-۱-۳- شغل
- ۶۵..... ۵-۱-۳-۱- شغل و میزان مصرف کالاهای فرهنگی
- ۶۶..... ۵-۱-۳-۲- شغل و میزان گذران اوقات فراغت
- ۶۷..... ۵-۱-۴- نوع مسکن
- ۶۷..... ۵-۱-۴-۱- نوع مسکن و میزان مصرف کالاهای فرهنگی
- ۶۸..... ۵-۱-۴-۲- نوع مسکن و میزان گذران اوقات فراغت
- ۶۹..... ۵-۱-۵- تحصیلات
- ۶۹..... ۵-۱-۵-۱- تحصیلات و میزان مصرف کالاهای فرهنگی
- ۷۰..... ۵-۱-۵-۲- تحصیلات و میزان گذران اوقات فراغت
- ۷۱..... ۵-۱-۶- ذائقه
- ۷۱..... ۵-۱-۶-۱- ذائقه و میزان گذران اوقات فراغت
- ۷۲..... ۵-۱-۶-۲- ذائقه و میزان مصرف کالاهای فرهنگی
- ۷۲..... ۵-۱-۷- مذهب

۷۲.....	۱-۷-۱-۵-مذهب و میزان مصرف کالاهای فرهنگی
۷۳.....	۲-۷-۱-۵-مذهب و میزان گذران اوقات فراغت
۷۴.....	۲-۵-تیبین متغیرها.....
۷۴.....	۱-۲-۵-درآمد.....
۷۵.....	۲-۲-۵-شغل.....
۷۶.....	۳-۲-۵-نوع مسکن.....
۷۷.....	۴-۲-۵-تحصیلات.....
۷۸.....	۵-۲-۵-ذائقه.....
۷۹.....	۶-۲-۵-مذهب.....
۸۲.....	۷-۲-۵-میزان گذران اوقات فراغت
۸۳.....	۳-۲-۵-رگرسیون چند متغیره.....
۸۳.....	ارزیابی معادله رگرسیون گام به گام

فصل ششم

۸۷.....	بحث و نتیجه گیری.....
۸۷.....	۱-۶-ارتباط مباحث نظری با یافته های پژوهش.....
۹۰.....	۲-۶-محدودیت های تحقیق.....
۹۱.....	۳-۶-پیشنهادات.....
۹۲.....	منابع و مآخذ.....
۹۲.....	منابع فارسی.....
۹۷.....	منابع لاتین.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۶۰.....	۱-۵ مقایسه فروانی نمونه و سرشماری سال ۱۳۷۵.....
۶۱.....	۲-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب نوع کالاهای فرهنگی.....
۶۲.....	۳-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب فعالیتهای اجتماعی.....
۶۳.....	۴-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب فعالیتهای مذهبی.....
۶۳.....	۵-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب فعالیتهای ورزشی.....
۶۴.....	۶-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب درآمد و مصرف کالاهای فرهنگی.....
۶۵.....	۷-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب درآمد و میزان گذران اوقات فراغت.....
۶۶.....	۸-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب شغل و میزان مصرف کالاهای فرهنگی.....
۶۷.....	۹-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب شغل و میزان گذران اوقات فراغت.....
۶۸.....	۱۰-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب نوع مسکن و میزان مصرف کالاهای فرهنگی.....
۶۸.....	۱۱-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب نوع مسکن و میزان گذران اوقات فراغت.....
۶۹.....	۱۲-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات و میزان گذران اوقات فراغت.....
۷۰.....	۱۳-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب تحصیلات و میزان مصرف کالاهای فرهنگی.....

- ۱۴-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب ذائقه و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۱
- ۱۵-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب ذائقه و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۲
- ۱۶-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب مذهب و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۳
- ۱۷-۵ توزیع فروانی پاسخگویان بر حسب مذهب و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۴
- ۱۸-۵ همبستگی بین متغیر درآمد و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۴
- ۱۹-۵ همبستگی بین متغیر درآمد و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۵
- ۲۰-۵ همبستگی بین متغیر شغل و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۵
- ۲۱-۵ همبستگی بین متغیر شغل و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۶
- ۲۲-۵ همبستگی بین متغیر نوع مسکن و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۶
- ۲۳-۵ همبستگی بین متغیر نوع مسکن و مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۷
- ۲۴-۵ همبستگی بین متغیر تحصیلات و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۸
- ۲۵-۵ همبستگی بین متغیر تحصیلات و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۸
- ۲۶-۵ همبستگی بین متغیر ذائقه و میزان گذران اوقات فراغت..... ۷۸
- ۲۷-۵ همبستگی بین متغیر ذائقه و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۹
- ۲۸-۵ همبستگی بین متغیر مذهب و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۷۹
- ۲۹-۵ همبستگی بین متغیر مذهب و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۸۰
- ۳۰-۵ همبستگی بین متغیر فعالیت‌های مذهبی و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۸۱
- ۳۱-۵ همبستگی بین متغیر فعالیت‌های مذهبی و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۸۲
- ۳۲-۵ همبستگی بین متغیر میزان گذران اوقات فراغت و میزان مصرف کالاهای فرهنگی..... ۸۲
- ۳۳-۵ رگرسیون گام به گام برای متغیرهای وارد شده در معادله برای

- متغیروابسته میزان مصرف کالاهای فرهنگی.....۸۳
- ۳۴-۵ رگرسیون گام به گام برای متغیرهای وارد شده در معادله برای
- متغیروابسته میزان گذران اوقات فراغت.....۸۵

فصل اول

مقدمه

۱-۱- اهمیت تحقیق

یکی از اساسیترین و مهمترین مسائل امروزه دنیای مدرن گذران اوقات فراغت می باشد و این حداقل در کشورهای در حال توسعه نیز مشاهده شده می شود. فراغت به همراه عوامل دیگر، دست به دست هم داده و بر اثر برنامه ریزیهای ناکارا و حتی عدم برنامه ریزی و کم توجهی نسبت به این پدیده، از طرف مسئولان، مسائل و مشکلات عدیده ای در این کشورها در پی دارد.

در دوران گذشته بشری کار و فراغت جدا از یکدیگر در نظر گرفته نمی شد و فراغت همیشه توأم با کار بود و مشکل آنچنانی که ما در جوامع فعلی با آن مواجه هستیم دیده نمی شد و مثل امروز جلب توجه نمی کرد و به نظر نگارنده بر همین اساس مطالعه علمی نیز در مورد آن صورت نمی گرفت و اکثر مطالعاتی که انجام شده در سطح فلسفی بودند از جمله مطالعات ارسطو و اپیکور و... اما اثر انقلاب صنعتی تحولاتی در این زمینه بوجود آمد اساس اقتصادی جوامع تغییر یافت و تکنولوژی نیز بعنوان زیر مجموعه اقتصاد پا به عرصه نهاد و بطور غیر مستقیم باعث تغییر در ساعات کار و در نتیجه سبک زندگی شد سطح توقعات بالا رفت افراد دیگر به دیدوبازدیدها و مراسم و مناسک چه مذهبی و چه غیر مذهبی اکتفاء نکردند و در پی تفریحات و شیوه های دیگر پرکردن اوقات آزاد خود شدند، همزمان با افزایش توقعات، تکنولوژی نیز پیشرفت کرد، امکانات رفاهی و تفریحی، منابع و کالاهای فرهنگی^۱ توسعه یافت

---

^۱ - مجموع کالاها و اشیائی که فعالیت های فرهنگی را امکان پذیر می سازد

واز این زمان به بعد است که نابرابری در گذراندن اوقات فراغت نیز بیشتر به چشم می خورد.

تحقیقات جامعه شناسان امریکایی نشان می دهد که اعضای طبقه بالای جامعه امریکا تعطیلات خود را در سواحل مدیترانه و در اروپا سپری می کنند در حالی که اعضای طبقه متوسط به مسافرت های گروهی با اتوبوس می پردازند و اعضای طبقه پائین به دیدار و اقامت نزد خویشاوندان می روند (تامین، ۱۳۷۳: ۱۳۴). می توان چنین ذکر کرد که همراه با تکنولوژی، درآمد و تحصیلات، موقعیت خانوادگی و منزلت اجتماعی در گذران فراغت افراد تاثیر دارد.

اوقات فراغت زمان آزادی است که افراد به میل و علاقه خود در زمانی غیر از ساعات کاری به فعالیتهای مورد تمایل خود اقدام نمایند و این زمانی است که فرد در خواب و خوردن، رفت و آمد به سرکار نیست یا «مجموعه فعالیتهایی است که شخص پس از ارزیابی تعهدات و تکالیف شغلی و خانوادگی و اجتماعی به میل و اشتیاق به آن می پردازد و غرضش استراحت، تفریح و توسعه دانش یا به کمال رساندن شخصیت خویش، به ظهور رساندن استعدادها، خلاقیت ها و بالاخره بسط مشارکت آزادانه در اجتماع است» (Dumazedier, 1967:17).

در صورت برنامه ریزی مناسب در مورد فراغت ما شاهد کارکردهای مثبت و سازنده و در صورت عدم برنامه ریزی و حتی برنامه ریزی ناکاراء ما باید ناظر انواع انحرافات و رفتارهای مخل نظم اجتماعی باشیم. بنابراین با توجه به اهمیت اوقات فراغت در کاهش انحرافات اجتماعی، ضروری است که مطالعات متعددی در این زمینه صورت بگیرد و اوقات فراغت از زوایای مختلف شناسایی شود تا زمینه برنامه ریزی برای مسئولان و دست اندرکاران امور فرهنگی فراهم شود و شاید که گامی در جهت توسعه فرهنگی بر داشته شود. «توسعه فرهنگی نماد تحول در زندگی فرهنگی و روابط آن با سایر اشکال توسعه (اقتصادی، سیاسی، علمی) است در واقع توسعه فرهنگی را باید افزایش ظرفیت خلاقیت و نوآوری در ارزشها و رفتارهایی دانست که آدمیان در زندگی

روزمره آنها را به کار می گیرند و با آن زندگی می نمایند و... یکی از ابعاد بسیار مهم توسعه ملی توسعه حاکم بر جامعه است چه پیش شرط هر گونه توسعه ای ، توسعه فرهنگی است» (رتوفی، ۱۳۷۴: ۸۳).

در این تحقیق سعی می شود به سوالاتی از این قبیل: افراد اوقات فراغت خود را چگونه می گذرانند؟ آیا آن را با کالاهای فرهنگی سپری می کنند؟ و اینکه آیا موقعیت طبقاتی خانوارها در انتخاب نوع فعالیت‌های فراغتی موثر است؟ و یا این که آیا نحوه گذران فراغت خانوارها، موقعیت اجتماعی و طبقاتی آنها را مشخص می کند؟ و عوامل تعیین کننده گذران اوقات فراغت کدامند؟ و در میان این عوامل کدام عامل بیشترین تاثیر را در گذران فراغت و مصرف کالاهای فرهنگی دارد؟ پاسخ داده شود تا پیشینه ای برای مطالعات آتی باشد.

۱-۲-اهداف تحقیق

در پی پاسخ به سوالات فوق اهدافی به این ترتیب مطرح می شود:

الف- هدف کلی تحقیق: دستیابی به نقش و تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در میزان گذران اوقات فراغت و میزان مصرف کالاهای فرهنگی در بین سرپرست خانوارها می باشد.

ب- اهداف جزئی تحقیق:

۱) آگاهی از میزان اوقات فراغت خانوارها

۲) آگاهی از نحوه گذران اوقات فراغت

۳) آگاهی از فعالیت های انجام شده اقشار اجتماعی در ساعات فراغت

۴) به دست آوردن میزان استفاده از منابع و کالاهای فرهنگی

۱-۳- تاریخچه موضوع

در طول تاریخ ، کار و فراغت در مقوله به هم مرتبطی بودند و هیچ کس نمی توانست آنها را از همدیگر مجزا کند . شیوه تولید کاربر بوده و افراد در هر سنی و از هر جنسی که بودند و طایف خاص خود را داشتند. اساس اقتصادی جوامع سنتی مبتنی بر کشاورزی و دامداری بود و هر کس در چارچوب این اقتصاد و وظیفه ای بعهده داشت و از صبح تا غروب مشغول آن فعالیت بود و

افراد بجز در مواردی که جوّ نامساعد بود و یا از لحاظ جسمانی ضعیف می شدند در بقیه موارد در انجام فعالیتی مشغول بودند. خانم فرنگیس اردلان در مطالعه ای که در سال ۱۹۷۸ در ایران انجام داده است این در هم آمیختگی کار و فراغت را این چنین بیان می کند: که در گذشته کار و فراغت در کنار هم بودند و حتی نمایشات مذهبی و تعزیه ها که اسطوره ای از زندگی پیامبر بود. بیانگر مظلومیت امام حسین در کربلا بود بصورت یک امر ضروری نه بعنوان فعالیت فراغتی مطرح بود (Ardalan, 1978:138). و دومازیه، جامعه شناس فرانسوی نیز بر این عقیده بود که "قدیمیترین جامعه هایی که می شناسیم کاروبازی هر دو بخش از مراسم مذهبی بود، که انسانها بخاطر آمیزش با ارواح نیاکان خود برپا می کرده اند این هر دو فعالیت باوجود آنکه کارکردشان از حیث عملی با هم تفاوت داشت در زندگی اساسی اجتماعی یک معنی داشتند و جشنهای مذهبی هم تجسم کار بودند و هم تجسم بازی. علاوه بر این کار و بازی با یکدیگر پیوند داشتند. تضادی بین این دو وجود نداشت یا تضاد آنها بی معنی بود، زیرا بازی در کار داخل می شد و جزئی از آن می گشت" (دومازیه: ۱۳۵۲: ۱۳).

با ظهور انقلاب صنعتی و تحولاتی که در پی آن برای جوامع رخ داد اساس اقتصادی و شیوه تولید عوض شد و تکنولوژی های نوینی روی کار آمد و باعث تغییر در سبک زندگی همچنین باعث تغییر ساعات کار شد این پیشرفت چنان پر دامنه و وسیع بود که تمام جنبه های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی را در بر گرفت و همچنین در سطح وسیعی کمتر کمیّت و کیفیت اوقات فراغت را تحت تأثیر قرار داد عواملی از قبیل بازنگری زود رس، تغییر الگوهای زندگی خانوادگی کاهش یافتن ساعات کار در هفته، ترقی شهرنشینی، گسترش آموزش و فرهنگ همگانی، کاهش بیسوادی، عمومی شدن سبک زندگی شهری و روستایی، و همه تحت تأثیر تکنولوژی و تغییرات ناشی از آن رنگ عوض کرد. (Mihovilovic : 1980 : 98). در زمان مارکس کار روزانه در کارخانه ها در حدود ۷۵ ساعت در هفته بود ولی حالا در اکثر کشورهای پیشرفته ساعات کار در هفته بین ۴۰ تا ۴۵ ساعت است و ۳۵ ساعت

بقیه صرف فعالیت‌های تحت عنوان فعالیت‌های اوقات فراغت می‌شود مطالعاتی که در فرانسه انجام شده متوسط اوقات فراغت را ۲۵ ساعت در هفته محاسبه کرده اند^۲ (Dumazdier , 1960 : 522) . تافلر نیز در کتاب موج سوم اوقات آزاد افراد را در ارتباط با با زار بررسی می‌کند و ذکر می‌کند که آمریکائیان به طور ۲۶ درصد و آلمانیها ۳۴ درصد و مجارستان ۴۲ درصد و شوروی ۴۷ درصد از اوقات بیداری خود را به امور مرتبط با بازار صرف می‌کنند و بقیه اوقات باقیمانده خود را صرف آشپزی، رختشویی، باغبانی، غذا خوردن و مطالعه و تماشای تلویزیون و ... می‌کنند (تافلر، ۱۳۷۴: ۳۸۳).

کاپلان ساعات کاری و فراغت افراد را در آمریکا در طی سالهای متوالی چنین ذکر می‌کند: در سال ۱۸۲۰ افراد ۷۲ ساعت در هفته کار می‌کردند و فقط ۱۲ ساعت ، وقت غیر کاری داشتند در سال ۱۸۹۰ ۶۰ ساعت کار و ۲۴ ساعت فراغت و در سال ۱۹۶۲، ۴۸ ساعت کار و ۲۶ ساعت فراغت در هفته ساعت کاری و فراغت داشتند ولی امروز، اکثر افراد در جوامع صنعتی ۴۲ ساعت کار و ۲۲ ساعت فراغت را در هفته تجربه می‌کنند (Mihovilovic , 1980 : 100).

پیشرفت صنعتی و رشد تکنولوژی از دو جنبه اوقات فراغت را تحت تأثیر قرار داد از یک طرف رشد تکنولوژی تغییراتی در روند کار ایجاد کرد و باعث مازاد اوقات غیر کاری افراد شد و نسبتاً توازن و هم آمیختگی بین کار و فراغت را بر هم زد و از طرف دیگر با رشد صنعتی و تولیدات تکنولوژی و اختراع وسائل ارتباطی و بخصوص ارتباط جمعی در نحوه گذراندن اوقات فراغت تأثیر گذاشت بطوری که " افراد و گروهها توانستند از جهت ذائقه و عادات و مجموعه لذاتی که در اوقات فراغت کسب می‌کنند احساس رضایت کنند"

(Dumazdier , 1960 : 522).

با توجه به مطالب ذکر شده مشخص می‌شود که قبل از انقلاب صنعتی چون فراغت مثل امروز تا جایی که آن را بعنوان نهاد اجتماعی قلمداد می‌کنند مطرح نبوده به همین دلیل مطالعات مدونی در مورد آن صورت نمی‌گرفت ولی باز در آثار فیلسوفان ما فراغت را همچون مباحث دیگری بینیم فیلسوفان فراغت را در ارتباط با کار بررسی می‌کنند ارسطو فراغت را بعنوان رهایی از

کار و یا هر شکل دیگر می‌داند و به انواع موسیقی و فعالیت‌های فراغت در یونان باستان اشاره می‌کند. ارسطو فراغت را اولین اصل کنش‌ها و هدف همه کارها می‌داند (Binstock , 1976 : 311).

ارسطو با طرح سه عنوان عقل‌تئوریک و خوشحالی و فراغت که در زندگی انسان نقش مهمی دارند به فراغت بیشتر از موارد دیگر توجه نشان می‌دهد و آن را رضایت از تمایلات و علایق و همچنین دستیابی به سهم بیشتر زندگی و نهایتاً رسیدن به کمال ذکر می‌کند (Larrabee , 1961 : 10).

ارسطو فراغت را فرصتی می‌داند که افراد به درک بیشتری از خود رسیده اندیشه می‌کنند و استعدادشان شکوفا شده و به بالاترین هدف که رسیدن به کمال است نائل می‌شوند این از کارکردهای فراغت است که به خود یابی فرد کمک می‌کند. بعد از ارسطو ، اپیکور به فراغت به عنوان فرصتی برای رسیدن به خوشیهای جسمانی اشاره می‌کند. او بر خلاف ارسطو که بر توسعه ذهنی و رشد استعدادها در حین فراغت اشاره می‌کرد فراغت را در لذاتی که از نظر جسمانی نصیب فرد می‌شود خلاصه می‌کند. سنیکا^۱ بر خصوصیات غیر تعهدی ذهنی و آزادی از هر نوع وابستگی در جریان فراغت اشاره می‌کند دیویس رالی فراغت فزاینده و ابزارها و پیشرفتهای تکنولوژیکی فزاینده را در قرن ۱۹ در پیشرفت بزرگ انسانی مهم ذکر می‌کند کارستین^۲ به کارها و فعالیت‌های خوب اشاره می‌کند و از جمله به فراغت اشاره می‌کند که موجب پیشرفت روحی و روانی و اخلاقی فرد شده و همچنین او را به تلاشهای بیشتری در آینده آماده می‌سازد (Binstock , 1976 : 311). رفته رفته در سال ۱۸۰۰ و بلن مصرف آشکار و طبقه غارتگر و مرفه نخبه را مطرح می‌کند و این طبقه را طبقه تن آسان یا طبقه فارغ از کار^۳ می‌نامد بنظر او افراد با مصرف تظاهر آمیزی که دارند سعی می‌کنند خود را در چشم دیگران بهتر

---

^۱ - Sanica

^۲ - Caristian

^۳ - Leisure Class

جلوه دهند و بر اثر این مصرف بود که وبلن به مطالعه فراغت اقدام کرد (کوزر، ۱۳۷۶، ۳۶۲).

تقریباً از دهه ۱۹۲۰ در جوامع صنعتی مسئله ای به نام گذران فراغت مطرح شده است و از این زمان است که متخصصان و روانشناسان و جامعه شناسان از دیدگاه اقتصادی به مسئله فراغت نگرستند در دهه ۱۹۳۰ دیدگاه جغرافیای اجتماعی در اوقات فراغت مطرح شد و مطالعاتی در این زمینه صورت گرفت (راهنمایی، ۱۳۶۹: ۱۵). در دهه ۱۹۳۰ جورج لاندبرگ^۱ در آمریکا از دید جغرافیایی اجتماعی اولین مطالعه را در مورد فراغت انجام داد و بعدها هاویگوست^۲ در سال ۱۹۵۰ به مطالعات بعدی در این زمینه اقدام کرد در مرحله بعد یک مرکز مطالعاتی فراغت توسط دیوید رایزمن در دانشگاه شیکاگو تأسیس شد بدنبال تلاشهایی که تا حدودی ناموفق نیز بودند در سال ۱۹۶۰ در زمینه جامعه شناسی فراغت فعالیتهای توسط دیگر اندیشمندان صورت گرفت و تا اینکه در سال ۱۹۶۱ مجله مسائله اجتماعی توسط اروین زیمل، روی کار آمد در این مجله کار و فراغت را بعنوان مسائل اجتماعی معاصر قلمداد کرده و به مطالعاتی در این زمینه پرداخته شد و تا سالهای اخیر این فعالیت برپیشینه فراغت مسلط بود (Kelly, 1974: 133-134). در طی این سالها مطالعاتی در مورد فراغت توسط اندیشمندان دیگر، همچنان انجام می گرفت. لاندبرگ، کوماروسکی، مکزی، لاربی روشهای دقیقی را برای تحلیل زمانی به کار بردند تا فعالیتهای فراغتی خاص و غیرنظری را فهرست کنند و دکرازی^۳ و فوت^۴ و دیگران فکر فراغت را بعنوان زمانی که در کار نمی گذرد توسعه دادند. در بین ایده های که در مورد فراغت بیان شد، رنگ و روی اندیشه های ارسطو می توان ملاحظه کرد بطوریکه کاپلان فراغت را مانند ارسطو، آزادی از تعهدات و نقشهای اجتماعی روزانه می داند و فراغت را از دیگر اشکال

---

^۱ - Lundbery. G.A

^۲ - Havighurst

^۳ - Degrazia

^۴ - Foote

فعالیت‌های غیر کاری متمایزی می‌کند. هاویکوست با همکاری فیقین بام^۱ بیشتر به چیزهایی نظری فراغت پرداختند و معناهای نظری فراغت را مورد توجه قرار دادند و با همین دید، تنوع اجتماعی و روانشناختی را در فراغت نشان دادند دیوید رایزمن به همراه بلومرج^۲ و روزبرگ^۳ فراغت را بعنوان مصرف شخصی کالاها، مادی و سیستم‌های نمادی فرهنگی معرفی می‌کنند و ارتباطات پیچیده بین سبک زندگی و موقعیت کاری افراد را در طول زندگی نشان دادند و آنها همچنین ارتباطات جمعی و جنسیتی را بعنوان موضوع کلیدی فراغت می‌دانند (Binstock, 1976: 311). تا بحال مطالعاتی که در جامعه‌شناسی فراغت صورت گرفته در هفت بعد بوده است که عبارتند از:

- ۱- کارکردهای اجتماعی فراغت و ارتباطی که با کار دارد.

- ۲- مطالعه فراغت بعنوان عامل انسجام اجتماعی^۴
- ۳- مطالعه فراغت در چارچوب نهادهایی از قبیل خانواده و سازمانهای اجتماعی
- ۴- مطالعه فراغت به عنوان زمانی که برنامه ریزی شده است.
- ۵- مطالعه فراغت تحت عنوان فعالیتهای متنوع غیرکاری که طبقه بندی شده است.
- ۶- مطالعه فراغت در ارتباط با سوگیریهای فرهنگی و همچنین هنجارهای اجتماعی
- ۷- مطالعه رهیافتهای جدید در فراغت که مبتنی بر پیش فرض و پارادایمهای جامعه شناسی سیستماتیک است (Kelly, 1972: 133).

۴-۱ - تعاریف فراغت

وقتی از اوقات فراغت صحبت به میان می‌آید به دنبال آن از زمان، برنامه‌ریزی و تقسیم اوقات بحث می‌شود. هر پدیده اجتماعی در چارچوب زمان اتفاق می‌افتد و زمانی که در اینجا مطرح است زمان اجتماعی است یعنی

---

¹ - Feigenbaum

² - Bloumberg

³ - Rose Borough

⁴ - Social Aggregates